

Blått är det förlorades färg

Av Gustaf Rune Eriks

Spårvägsmännens tidning 1948:12

Gustaf Rune Eriks tillhör de unga författare som debuterade på 1940-talet. Han framstår utan tvekan som en av den unga generationens mest talangfulla författare. De böcker han hittills givit ut bär titlarna Det blir bättre i vår (1943), Hånryckningens tid (1944), Flickan som försvann (1946) samt Lyktorna (som kom ut föregående år). Eriks är född 1918 och många av hans kolleger vid Spårvägen minns säkert honom från slutet på 30-talet då han tjänstgjorde som busskonduktör vid SS. Det är med verklig glädje som red. lämnar plats för denna självbiografiska novell. Blått är de förlorades färg. Vi vill hänvisa intresserade kolleger, som närmare lära känna hans författarskap, till de böcker han givit ut. Red.

När jag fick jobb som busskonduktör hade jag redan varit metallarbetare ågra månader — på en fabrik utanför staden. Det nya jobbet kom mycket oväntat, jag hade inte vågat räkna med det: min ansökan var närmast att etrakta som ett slags galghumoristiskt ondförsök.

Det var sen krisen hade börjat på allvar, sen nazistvärvarna kommit till köder med sina löften om mat och jobb åt de arbetslösa, sen Hitler plötsligt blivit en symbol för det hotande i tiden.

Jag fick bussjobbet en januaridag. Då jag blivit läkarundersökt och fått ut uniformen kände jag att nånting riktigt hade hänt mig. Jag gick på Ringvägen och visade mig för tjejrarna innan jag ännu hade börjat det nya arbetet, innan jag ännu hade fyllt sexton år. Jag gick till grabbarna på fiket vid Nytorggatan och blev avundad, att där och pratade medan grammofonen spelade och snön mjukt föll utanför fönstret.

Sen kom lärlingstiden då man ovantamlade omkring bland passagerarna, då man gav klarsignaler så sent att föraren hade svårt att hålla tiderna, då skelettet värkte av skakningarna i vagnen och man förlorade pengar på att ge för mycket tillbaka i brådskan. Men man anpassade sig snart, man fick säkerhet, självkänsla. Och man fick kontakt med flickor.

Ungefär en månad efter sen jag hade börjat ägna mig åt min nya livsuppgift blev jag lätt förälskad i en flicka som var två år äldre än jag. Hon stod i tobakshandel — precis som lammen av vandel i Karlfeldts dikt. Jag uppvaktade henne i traditionell stil, röpte röda rosor åt henne på födelselagen och bjöd henne sen på bio. Vi var på Rialto och såg Anna Sten som Vana. Efteråt kysste jag henne i portens mörker. Jag gav henne några svala, halvt eteriska kyssar som jag inte var riktigt nöjd med — och antagligen inte hon heller. Allt var blekt, stilla och ljudlöst mellan oss.

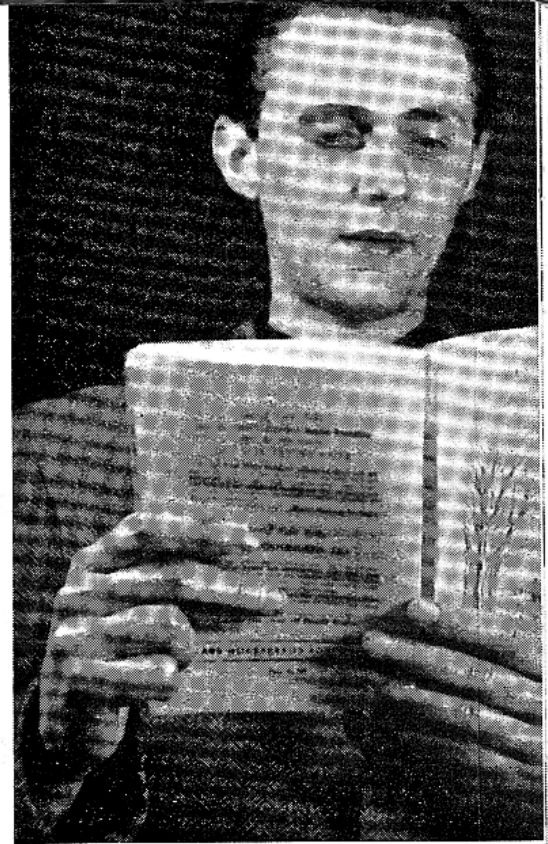
Frampå våren blev det bättre. Då lärde jag känna en annan flicka som också var ett par år äldre än jag. Hon

var mera ohämmad och initiativrik. Hon påvisade flera av mina många brister, hjälpte mig tillrätta. Ibland när vi gick omkring i stadens omgivningar sjöng hon oanständiga visor med en naturlig glädje och öppenhet som förvånade mig. Vårt förhållande blev inte särskilt långvarigt, men det betydde mycket för mig. (Jag minns ditt leende i skymningen, det blåa dunklet kring din port, jag minns hur staden kring oss andades i svindel...)

De äldre konduktörerna visslade Carrioca och talade om att gå och dansa på kvällen. Förarna var i regel neddämpade, liksom definitivt placerade i tillvaron. Men också bland dem fanns några som ännu var sökande, oroliga. Det präglade deras sätt att köra: de körde ojämnt, med snabba ryck och våldsamma inbromsningar. Ibland fick man åka fort: om söndagsmorgnarna när gatorna låg tomma och inga människor väntade vid hållplatserna, och sent om kvällarna då man gått ur trafik och skulle in till garaget i Hornsberg för att redovisa (det hände att man hade en fnittrande flicka med sig i vagnen hon väntade sen under de mörka träden utanför grindarna, väntade på att man skulle bli klar för natten). Tidigt en morgon blev vi påkörda av en spårvagn på Rosenlundsgatan. Jag såg faran i tid och högg tag i stolparna, höll dem hårt så att knogarna sprack sönder medan den nedbyggda plattformen trycktes in och vagnen kastades upp mot trottoaren.

På avlöningsdagarna stod Gummi-Kalle utanför huvudstationen och sålde sanitetsartiklar, duplicerad pornografi och andra exklusiva, stimulerande varor. Han var liten till växten, hade svarta mustascher och oroliga ögon. Han var svårt lungsjuk. När kontrollörerna sen räknade konduktörernas växelkassor för att se hur mycket man hade förskingrat hände det att de hittade små kuvert med Röda Rosens kända bild i väskorna.

Det var ett rytmiskt jobb, ett jobb för ungdom. Man lutade sig intuitivt i kurvorna, gick stadigt genom den slingrande vagnen. Telegrambuden hade gula frikort och hoppade ledigt från

Gustaf Rune Eriks på uppläsningssåttion hos sina sentida kolleger.

vagnen i fyrtio kilometers fart, stannade perfekt och klev sen lugnt fram till porten dit de skulle. De hoppade bättre än vi andra, de fick mera träning, det var teknik driven till fulländning. Landsborna häpnade, trodde att grabbarna skulle slå ihjäl sig mot asfalten.

Den färgade jazzen hade kommit. Man skaffade sig resegrammofon och köpte skivor, lyssnade i lätt extas på Louis Armstrong och Cab Calloway, höll på att göra föräldrarna halvgalna, var förtvivlad över att de inte kunde begripa hur bra den nya musiken var. Man började stappa så smått, men inte i Fred Astaires fladdrande manér, man försökte i stället likna Bill »Bojangles» Robinson, den färgade dansören som sjöng och stegade på grammofonplattorna. Hi-ho, doin' the new low down! Man köpte kläder och skor på Standards Hörna, gick sen på Sportstugeutställningen nedanför Skanstull där det fanns dansbana och andra attraktioner. Man hade svag ekonomi: grammofonen och kostymen åkte in och ut på pantbanken vid Skånegatan. Genom jazzen lärde man sig lite engelska, kunde nödtorftigt visa de engelska och amerikanska turisterna tillrätta i staden: »Yes, Sir, that's the Palace of the King. And to the right can you see the House of Parliament». Man fick beröm av arbetarna som uppmärksam samt lyssnade på de knaggliga replikerna: »Det där gjorde du bra! Visa dom att man kan spika i det här landet med!»

Man åkte till jobbet med personalvagnen om mornarna, satt där hoppsjunken med tröttheten som en värknom sig, såg den omgivande verkligheten som genom ett dis. Men när man kom ner i garaget och kände doften av bensin och råolja vaknade man åter till. Sen for man längs de långa, raka gatorna i regn eller snö eller solljus. Man kände en rytmisk livsglädje, tillvaron var meningsfull, lockande. Man läste »Fem unga», deras böcker styrkte ens livskänsla, den blev till ett legitimt uppror mot de konventionella formerna — det fanns en levande och ung kultur!

Man fick se staden under dygnets alla timmar. Man såg de unga kvinnorna som trötta och bleka åkte till sina arbeten om mornarna. På eftermiddagarna återvände de med förnyad glans i blicken, med den nya kvällens möjligheter framför sig. Man hade ständigt staden kring sig, i sig, staden om aftonen i fallande snö och lyktsken, staden i regn och dimma...

Det var innan Benny Goodman och Artie Shaw erövrade publiken, innan Mezz Mezzrow och Tommy Ladnier spelade in Really the blues, innan Bessie Smith dog sin tragiska död som offer för rasfördomarna...

Man gjorde de ofrånkomliga erfarenheterna, blev djärvare, mera desperat. Man slets mellan miljöförankringen och nånting nytt, vitalare. Man hade upptäckt att det fanns en skillnad mellan Söder och de övriga delarna av staden, av världen. Staden hade växt, Västerbron och första tunnelbanan var redan byggda. Efter kvällspassen satt vi på Magnetten och berättade historier. Och på nätterna spelade vi ibland »plattans-tärning» i något kök eller hyresrum. Vi började suppa lite, gick sen och dansade på Hästskobaren, Nalen, Salle de Paris. Man kände sig rörlös, vanmäktig. Man sökte en livsform. Man lärde känna nya tjejer, men man lämnade dem snart. Alltid någon annan, alltid någon annanstans...

Vi drog med oss tjejerna till jazzfiken, till Flamman och Nybrostugan, vi höll små föredrag för dem om den nya jazzen. En vecka uppträdde jag som steppdansör på danshaket Tyrolita, jag var iförd 90-talssmoking och fick många applåder. Men det räckte inte, det var alltid nånting annat man väntade på. Jag började mer och mer intressera mig för bluesmusik.

What did I do to be so black and blue...

Jag minns höstar, vintrar... En vinter brann Mjölcentralen, Torsgatan avspärrades, vi satt i vagnen och såg det intensiva skådespelet: vinter och eld, is och rök! Jag minns blått mörker i Tantolunden, lyktljuset genom lövverket (träden vajade sakta och

stänkte fina regndroppar kring sig, det var i augusti). Jag minns en servitris med stor, sensuell mun och svärmodig blick (hon var lik Connie Boswell).

Det var så mycket nytt man fick se, så mycket nytt man fick höra. Verkligheten liksom vidgade sig, blev mångsidigare. Man fick snabbglimtar av överklassens och medelklassens liv, man såg människor vars ansikten man kände igen från tidningsspaltarna. Revyartisterna såg inte lika glada ut i verkligheten som de gjorde på scenen och på bilderna, flera av dem verkade utslitna, desillusionerade. Då och då fick man också se stora kulturpersonligheter. När man hade 52:an hände det att Gösta Ekman klev på vagnen. Ibland stod han och tittade sig lite spefult omkring, andra gånger var han mycket allvarlig, såg bara rakt framför sig, med trötthet kring munnen och i blicken. Man betraktade honom med ett slags bävan.

Den politiska situationen skärptes. Spanienkriget bröt ut. Några av grabbarna på Söder stack iväg från en hopplös kafétillvaro för att göra en insats, där deras liv kunde få en meningsfull innebörd. En del av dem kom senare tillbaka, andra blev kvar, fallna vid försvaret av Madrid...

Blått är det förlorades färg, bluesen är det förlorades musik...

Jag fick så småningom nattvagn, jobbade bara om nätterna. Jag gled fram genom stadens lyktsprängda mörker, hörde den jämnt surrande motorn, såg förarens breda rygg. Jag började upptäcka att livet kunde vara ganska hårt. Gatorna glänste i regnet. Jag började bli vuxen. Staden var stor, men det fanns det som var större. Jag började tänka. Neonljuset var vackert och jag såg prostituerade av båda könen. Nätterna var vackra och det gick också bra att sova på dagarna. Snön föll mjukt och tyst över staden. Jag började läsa böcker på allvar. Det fanns nattliga original, människor som vandrade i natten, det fanns människor som gick omkring i natten och log.

What did I do to be so black and blue...

Duggregnet slog mot rutorna, vagnshjulen rullade över asfalten och jag var ännu mycket ung. Vart tog min livskänsla vägen? Varför kunde jag inte leva ett rent emotionellt liv? Det snöade över hållplatsens väntande människor. Vad hade hänt mig? Snöflingorna föll över Strömmen, vagnen rullade över Norrbo. Varför kunde jag inte längre känna riktig glädje? Slottsbackens obelisk höjde sig i mörkret.

Blått är det förlorades färg, bluesen är det förlorades musik...

Stjärnorna var lysande hål i himlen.

Som av ovanstående synes har verkstadspersonalen i Råsunda, fått ännu ett porträtt av arbetarrörelsens kämpar att pryda sin matsalsvägg med. Det är fackklubben, som nu förverkligat sitt ettårs gamla beslut med en oljemålning av Per Albin Hansson.

När han nu från väggen ser på oss med sin trygga blick, och hela ansiktet präglad av gemyt och fasthet, kan det vara något för de äldre att minnas och glädjas åt, för de yngre något symboliskt, för hela arbetarrörelsen, som kan ge dem kraft och mod att fortsätta den kamp för social rättvisa som Per Albin Hansson hela sitt liv kämpade för.

Det är en av våra egna medlemmar, luftledningsmontören Gösta Sundström som målat det. Han har sedan 1933 haft målning som hobby, men först på de senaste fem åren sysslat med porträttmålning. Efterfrågan på dessa jämte adresser till jubilarer ökas år från år och hans produktion är nu uppe i ett 50-tal porträtt och en 200 adresser.

Någon annan kurs än SS målarcirkel 1937 i allmän grundlära för Sven Durrell, har Sundström icke, utan det är genom självstudier, som han kommit till den klass han nu är. Han hoppas på, att genom någon känd konstnär, få privatlektioner till ett överkomligt pris, då en dagskurs vid akademien skulle bli för kostsam dels avgiften 2 000:— och dels förlorad arbetsförtjänst. Då om inte förr skulle nog Sundström vara mogen för att helt övergå till sin nuvarande hobby.

Vårt stiliga porträtt av Per Albin Hansson är sammansatt av fem olika fotografier, och bara en sådan detalj som klockkedjan, fick han gå igenom ett flertal böcker för att finna motsvarighet till. Vi äro mer än nöjda och gratulerar oss själva som ägare av ett sådant porträtt, och vill önska Sundström lycka till i fortsättningen.

W.

En ung kvinna talade med mig om självmord. Nätterna var överkliga, öververkliga. Framåt morgonen steg det på tysta, bleka kvinnor. Jag blev lite avståndsförälskad i en av dem, men jag talade aldrig med henne. Vi såg på varann ibland, log aldrig.

What did I do to be so black and blue...

När krigsutbrottet kom nittonhundra-trettionio började jag begripa att nånting hade hänt som gjorde det bakomliggande till en idyll. Jag var ännu mycket ung och min sorg var blå.

Blått är det förlorades färg, bluesen är det förlorades musik...